COLABORAREA ÎN ŞTIINȚĂ
DISCURS DE RECEPȚIE

Alexandru Gafton
Universitatea „Al. I. Cuza" Iaşi
algafton@gmail.com

Distinse Domnule Preşedinte al Senatului,
Onorată Comisie,
Stimat auditoriu,

Mulțumesc Senatului Universității „Valahia", din Tîrgovişte pentru deosebita cinste de a mă considera printre cei ce merită a primi această înaltă distincție din partea reprezentanților corpului profesoral al acestei Universități. Nu cunosc măsura în care mi se cuvine acest titlu, însă mă încred în discernământul înaltului for şi accept cu gratitudine acest semn al recunoaşterii. Desigur, rămîn îndatorat activităților care m-au adus aici, şi pe care va trebui să le continui cu aceeaşi vigoare. Pentru mine, acest titlu este important şi semnificativ deoarece, avînd ocazia de a cunoaşte doi rectori, mulți profesori, destui studenți ai Universității „Valahia", din Tîrgovişte, precum şi de a observa cum funcționează unele Facultăți şi Universitatea ca ansamblu, am dezvoltat de-a lungul timpului nu doar respect pentru calitatea procesului educativ de aici, pentru corpul profesoral şi pentru cei ce conduc Instituția, dar şi credința că între segmente ale Universității „Valahia" şi cele ale unei Universități precum cea din care provin, relațiile de colaborare sunt posibile şi reciproc benefice.

De aceea, fără a crede sau chiar a năzui spre a vă spune lucruri noi sau la care nu ați fi reflectat, vă voi solicita gîndurile spre a încerca să vă prezint o problemă care merită examinată

BDD-V2286 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:06 UTC)

împreună, deoarece, pe de o parte, se referă la necesitatea unui anumit mod de a înțelege realitatea, de cealaltă, la felul în care se orînduiesc științele ce încearcă a cunoaște această realitate.

Cred că putem fi de acord cu faptul că, în baza trăsăturilor pe care le au, elementele relaționează structurîndu-se ierarhizat în sisteme, care interacționează cu și în mediu, ascultînd de legi ce decurg din principii universale. La rîndul lor, aceste sisteme funcționale deschise constituite în baza unor relații colaborativ-concurențiale există în măsura în care reușesc să răspundă solicitărilor mediului – în care și prin care există –, apoi nevoilor proprii și sistemice. Cu alte cuvinte, realitatea are caracter organic, este sistemică, interacțională și evolutivă. Reflectînd realitatea prin gîndire, științele sunt precum orice sistem. Le-aș asemăna cu un organism viu sau cu Universul, una dintre caracteristicile și consecințele funcționării lor fiind creșterea întinderii, profunzimii, complexității și a potențialului lor evolutiv.

*

Sunt atent la ce-mi spun semenii, de la care aflu că omenirea a elaborat teoria gravitației, calculul diferențial și integral, teoria evoluției, a relativității, pe cea cuantică, a descoperit particulele subatomice și aminoacizii, a înțeles structura și funcționarea genelor, a cartografiat genomul uman. Aud apoi că am fost pe Lună, am descoperit și știm enorm de multe lucruri – despre care eu nu știu nici măcar ce înseamnă.

De aceea cred că *unii* oameni au ajuns la cunoștinele respective, *unii* au ajuns la aplicarea lor, chiar dacă *toți* pot beneficia de toate acestea. Este firească această translație, dar nu trebuie uitat că, așa cum cunoașterea senzorial-intuitivă este inegală la nivelul indivizilor și al comunităților, – fapt reflectat și prin ce și cum se conceptualizează și exprimă –, cunoașterea științifică este încă și mai inegală în timp și spațiu. Pentru a ajunge la o cunoaștere științifică egală cu cea dată de capacitățile, de activitatea și de rezultatele efective ale efortului

BDD-V2286 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:06 UTC)

omenesc, se înțelege că, în spațiu şi în timp, indivizii şi comunitățile au nevoie de comunicare şi de colaborare. Este un lucru la care omenirea a ajuns cu multă anevoință, dar, paradoxal, care a creat omenirea ca societate evoluîndă. Privind la situația din Antichitate sau la cea de la Renaştere încoace, observăm că indiferent de motorul, de mizele şi de finalitățile cunoaşterii, procesul a avut caracterul poligenetic al oricărei activități naturale şi biologice. În acest context, mai curînd s-au importat sistematic mirodenii sau țesături, alimente sau chiar tehnologie decît cunoaştere ştiințifică, dar mai ales, mai curînd s-a importat decît s-a produs ca urmare a unui efort general, comun şi coordonat. Lucrul acesta pare a se fi schimbat parțial abia în secolul trecut, după ce s-a aflat că Universul este un sistem complex, iar o Galaxie doar un element al acestuia, că Pămîntul luat ca atare este un sistem, dar la nivelul Sistemului Solar este doar un element, adică după ce s-a înțeles că, oricît ar părea de simple şi de izolate, elementele dintr-un plan pot fi sisteme într-altul, şi că oricît ar părea de complexe, de importante şi de autonome, sistemele nu sunt decît elemente ale altor sisteme. Invers spus dar la îndemîna abordării intuitive, deşi se constituie şi există organic, realitatea apare simțurilor în modalități fracționate şi se supune rațiunii pe baza anumitor criterii.

Astronomii împart cerul, spre studiere, în cuadranți, dar lucrul acesta nu are a face cu realitatea, fiind doar un mijloc eficient de abordare a unei realități a cărei complexitate depăşeşte capacitățile umane. Actul este eficient, dar cu condiția de a nu uita că referirile se fac la o realitate privită printr-o prismă arbitrar construită de către om. Deşi pot fi cercetate ca entități individuale şi relaționale, în adevăr, nici elementele, nici sistemele nu există în afara complexelor din care fac parte, însăşi existența lor datorîndu-se activității şi nevoilor acestora. Tot astfel, construcția gnoseologică nu poate ignora structura funcțională a realității. Astfel, de pildă, putem studia organismul sub aspect anatomic, adică structural, morfologic,

BDD-V2286 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:06 UTC)

pe de o parte, şi sub aspect fiziologic, adică funcţional, de cealaltă. Totodată, putem identifica celule, ţesuturi, organe, aparate, sisteme de diferite tipuri, avînd diferite funcţii. Chiar dacă această perspectivă are baze în realitate, nici celula, ţesutul sau organul, nici sistemul circulator sau doar subcomponenta sa venoasă, ori aparatul locomotor sau sistemul osos nu există ca atare în afara întregului pe care dimpreună îl constituie şi servesc – indiferent de cît de importante ar părea una sau alta.

*

Studiul minuţios şi concentrat al componentelor, detaliilor şi elementelor este vital pentru ştiinţă, dar elementul neexistînd izolat de ansamblul din care face parte, caracterul sistematic şi integrat implică cu necesitate dependenţa structural-funcţională a acestuia de complexul căruia îi aparţine. Examinarea bacteriei, a insectei, a corpului ceresc, a verbului, a comportamentui social, a curentului de gîndire se fac în scopul înţelegerii ca atare a acelui element – parte integrantă a unui sistem.

Un studiu blocat în perspectiva sincronică este profund carenţial. Deşi acest tip de analiză este indispensabil, el nu serveşte la nimic dacă nu este continuat de cercetarea diacronică. Iar aceasta nu semnifică simpla cunoaştere a etapelor anterioare din existenţa acelei realităţi, ci înţelegerea faptului fundamental şi determinant al devenirii acelui obiect, întrucît realitatea nu este, ci devine. Cu alte cuvinte, chiar dacă nevoile de moment cer o descriere acurată a unei stări a realităţii cercetate, aceasta nu aduce nimic dacă nu aduce înţelegerea faptului că, dincolo de atribute şi de funcţiuni, realitatea aceea este dinamică şi devenindă. Diacronia nu înseamnă a nu uita elementele revolute ale şirului, ci a înţelege că etapele sunt secvenţe ale unui proces, iar cunoaşterea reală apare înţelegînd procesualitatea.

BDD-V2286 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:06 UTC)

*

Pe măsură ce cunoaşterea avansează, ea capătă întinderea şi profunzimea realităţii cunoscute. De la Francis Bacon încoace s-a înţeles că ştiinţa nu este doar observaţie, calcul şi reflecţie deductivă – cum cred Aristotel şi adepţii săi necondiţionaţi –, ci şi experiment şi raţionament empirico-inductiv. Caracterul vast şi profund al realităţii impune împărţirea cercetării acesteia pe domenii, iar caracterul organic al realităţii impune colaborarea. Dat fiind că diferitele domenii reflectă, în centrul lor, varietatea realităţii, iar la periferii, interconexiunile elementelor varietăţii, dar şi că limitele biologice ale fiinţei umane au fost de mult depăşite de dezvoltările ei intelectuale, poate că soluţia abordării ştiinţifice a realităţii nu se află în reunirea disciplinelor, ci a oamenilor. Perspectiva mai multor domenii, privite deopotrivă ca obiecte şi ca instrumente, racordate colaborativ, poate genera perspectiva combinată pe care acele domenii o oferă, în cadrul unei imagini acurate a realităţii, în cele din urmă ştiinţele fiind în primul rînd instrumente ale cunoaşterii.

Faptul că instrumentul real şi eficient poate deveni factor de dezvoltare a entităţii al cărei instrument este apare vădit în cazul limbii şi al lingvisticii. Aşa cum limba este organ şi instrument, tot astfel lingvistica este ştiinţă şi instrument. Această dualitate are potenţial coevolutiv, căci limba, la contactul cu orice realitate, şi lingvistica, la contactul cu orice ştiinţă, devin factori. Limba nu doar formulează şi comunică, aşa cum lingvistica nu doar constată şi expune. Ambele sunt reflexii care îndeamnă la reflecţie. De aceea, în chipul în care organismele funcţionează optim dacă răspund solicitărilor mediului în care există, corelîndu-şi nevoile cu acesta, tot astfel ştiinţele nu au a se ocupa de sine decît spre a-şi acomoda metodele şi instrumentele la obiect, ele funcţionînd mai bine dacă se aplică obiectului şi colaborează între ele, natura lor indicînd un destin simbiotic.

BDD-V2286 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:06 UTC)

*

Astfel stînd lucrurile cu ştiinţele într-o lume cu repere schimbătoare, cum pot sta ele în ceea ce ne priveşte pe noi?

Dacă acceptăm că în ştiinţă contează relaţia ideii cu adevărul, nu compatibilitatea ideii cu universul mentalitar, comportamental şi proiectiv al societăţii în ansamblu, atunci înţelegem că, neştiind şi neavînd cum să ştim consecinţele acţiunilor, singura cale cu adevărat bună rămîne urmarea călăuzei care ne îndeamnă către Adevăr şi Bine.

BDD-V2286 © 2016 Editura Bibliotheca
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:06 UTC)